

Pogovora v Vojnomirovi dvorani v Gorenjskem muzeju v Kranju se je udeležilo veliko ljudi. V prvi vrsti sedijo: Matjaž Rakovec, župan Mestne občine Kranj, ki je zbrane nagovoril na začetku, Saša Roškar, mag. Tatjana Dolžan Eržen, dr. Bojana Rogelj Škafar in dr. Ana Vrtovec Beno – sedanja kustosinja etnologinja Gorenjskega muzeja (foto: Jelena Justin, 5. 2. 2026).

Pogovor z dr. Bojano Rogelj Škafar, prejemnico Murkovega priznanja 2025 (levo), in mag. Tatjano Dolžan Eržen, prejemnico Murkove nagrade za življenjsko delo 2024 (desno), je vodila Saša Roškar, konservatorka etnologinja ZVKDS, Območna enota Kranj (foto: Jelena Justin, 5. 2. 2026).

POGOVOR Z MURKOVIMA NAGRAJENKAMA V GORENJSKEM MUZEJU

V Vojnomirovi dvorani upravne stavbe Gorenjskega muzeja je bil 5. februarja 2026 organiziran muzejski večer. Saša Roškar, konservatorka etnologinja na enoti Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije (ZVKDS) v Kranju, se je pogovarjala z Murkovima nagrajenkama dr. Bojano Rogelj Škafar in mag. Tatjano Dolžan Eržen. Dogodek je sodil v program prireditev Mestne občine Kranj ob kulturnem prazniku.

Dr. Bojana Rogelj Škafar, kustosinja etnologinja v Slovenskem etnografskem muzeju, je leta 2025 dobila Murkovo priznanje za projekt razstave o Maksimu Gaspariju, mag. Tatjana Dolžan Eržen, upokojena kustosinja etnologinja Gorenjskega muzeja, pa leta 2024 Murkovo nagrado za življenjsko delo.

Sogovornice so se v pogovoru osredotočale na muzejsko delovanje obeh nagrajenk. Posebno dinamiko sta prispevala opis razlik med položajem in vlogo etnologa v osrednji etnološki muzejski ustanovi in v regionalnem muzeju ter razmislek o identiteti Gorenjske in o spremenjenem načinu dela v muzejih v zadnjih desetletjih.

Bojana je zaposlena v nacionalnem etnološkem muzeju, Tatjana pa v regionalnem. Kaj je skupnega etnologom kustosom ne glede na »rang« institucije, v čem pa se delo vendarle razlikuje? Tatjana, v Gorenjskem muzeju edina etnologinja na kustodiatu za etnologijo, kako si se odločala, s katerimi temami se boš ukvarjala?

Bojana Rogelj Škafar: V Slovenskem etnografskem muzeju se kustos ukvarja z zbirkami v okviru tematsko specializiranega kustodiata, v katerem deluje. Znotraj tega izbira teme avtorskih občasnih razstav na podlagi lastnih preferenc oziroma raziskovalnih področij, ki so seveda vpeti v poslanstvo SEM, pri čemer je njihova realizacija odvisna od umestitve teme razstave v strateški in nato letni načrt muzeja. Odločitev za temo stalne razstave je predmet konsenza skupine kustosov, pri čemer teme presegajo vsebine posameznega kustodiata.

Tatjana Dolžan Eržen: V Gorenjskem muzeju sem se kot edina etnologinja ukvarjala z vsemi strokovnimi vprašanji brez možnosti specializacije. Klicalo me je bogastvo predmetov v zbirki, ki jih je zbrala predhodnica, kolegica Anka Novak, kot reprezentativne za gorenjsko dediščino. Ob spoznavanju zbirke so tako nastajale razstave, na primer sitarstva, lončarstva, vezenin, poslikanega pohištva, oblačil, vse seveda v okviru letnega načrta muzeja, ki ga financirata Ministrstvo za kulturo in ustanoviteljica, Mestna občina Kranj. Marsikatero razstavo pa sem morala narediti ali vsaj sodelovati pri njej zaradi odločitve uprave muzeja. Delo kustosa je zanimivo, ker je pestro, vedno

* Saša Roškar, univ. dipl. etn. in kult. antr., konservatorska svetovalka, konservatorka etnologinja, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj; sasa.roskar@zvkds.si

** Bojana Rogelj Škafar, dr. sociologije, univ. dipl. etnologinja in umetnostna zgodovinarka, muzejska svétnica; Slovenski etnografski muzej, bojana.rogelj@etno-muzej.si

*** Tatjana Dolžan Eržen, mag. etnologije, upokojena kustosinja etnologinja Gorenjskega muzeja; tatjana.erzen888@gmail.com

znova pridobivamo nova znanja, spoznavamo nove ljudi, sodelujemo z njimi in smo lahko zelo ustvarjalni.

Delo v muzeju je timsko. Raziskava ni dovolj. Treba je sodelovati s kolegi, z restavratorji, oblikovalci, arhitekti in seveda tudi z informatorji na terenu, obiskovalci in mediji. Kaj z vajinega gledišča pri posameznem projektu daš in kaj dobiš?

Bojana Rogelj Škafar: Vse razstave so bolj ali manj enake glede na faze v procesu njihovega nastajanja in vsaka je zelo drugačna glede na izkušnje s sodelujočimi in glede na odzive javnosti. Vsaka pa pomeni bogatitev kuratorske prakse.
Tatjana Dolžan Eržen: Res ideja, predmeti, fotografije in besedila, ki jih pripravi kustos, dobijo razstavno podobo, ki si je en sam človek ne bi mogel zamisliti. To je kdaj izjemno lepo doživetje, včasih pa tudi huda frustracija, če stik s sodelavci ni bil dober. Pri razstavi otroških igrač En ten tentera, povezani s spomini na otroštvo v Kranju (2017), je na primer oblikovalec Dušan Grobovšek s svojim angažmajem in idejami izjemno pripomogel k boljšemu rezultatu.

Kaj torej vse stoji za eno razstavo, ki jo na koncu na ogled dobimo obiskovalci?

Bojana Rogelj Škafar: Razstava je kompleksen projekt, katerega temelj sta študij in raziskava ter izbor in priprava gradiva – tako predmetov kot besedil na razstavi in v spremni publikaciji. Zahteva sodelovanje z mrežo sodelujočih in njihovo koordinacijo – sogovornikov na terenu, sodelavcev različnih poklicev v muzeju, zunanjih izvajalcev, ki so najpogosteje lektor, prevajalec, oblikovalec, sodelavec za AV gradiva, mizar, pleskar in steklar. Ključen avtorski fokus je zaradi nagovora obiskovalcev razstave usmerjen k interpretaciji vsebin z vizualizirano pripovedjo, pri čemer ima pomembno vlogo komuniciranje projekta v obliki javnih programov, še posebej pedagoških. Vse mora biti izvedeno v danih finančnih okvirih.
Tatjana Dolžan Eržen: Razstave so zelo različne. Ena bolj zahtevnih je bila na primer razstava Obleka naredi človeka (2015), kjer smo predstavili sto in več let stara oblačila iz etnološke zbirke Gorenjskega muzeja. Nastala je zaradi sodelovanja z dr. Bojanom Knificem, krojači, šiviljami in garderoberji slovenskih folklornih skupin. Trajalo je deset let, od prvih obiskov v muzeju do študijskega krožka, v katerem smo naredili izbor predmetov za katalog in razstavo in določili, kaj je za vsak predmet bistveno, kako ga predstaviti. Udeležencem odprtja je bila morda vidna velika povezanost večje skupine ljudi, najbrž pa si niso mogli predstavljati vsega dela in obsega priprav pa tudi intenzivnosti čustev vpletenih.

Kje se bolje počutita – v heterogenih ali homogenih skupinah? Vama je bližje delo v skupini ali raje delata sami?

Bojana Rogelj Škafar: Rada delujem individualno, imam pa tudi nekaj dobrih izkušenj z razstavnimi projekti, ki sem jih ustvarjala in izvedla v avtorski skupini v SEM ali skupaj s kolegi iz drugih ustanov. Priznam, da so bile zame sicer najtrši orehi stalne razstave SEM, bodisi v vlogi direktorice SEM ali kustodinje.
Tatjana Dolžan Eržen: Vso delovno dobo sem vodila študijske krožke, v katerih smo se muzealci, etnologi in drugi srečevali z nosilci nekih dejavnosti in smo skupaj pripravili razstavo, publikacijo ali prireditev: s kovači, graverji in cizelerji v Kropi, z gorenjskimi lončarji, s potomci izdelovalcev žimastih sit, s potomci kranjskih meščanov itd. To mi je dajalo veliko zanosa in energije. Sodelovanje s kolegi v muzeju je bilo manj čustveno nagrajujoče, še najbolje sem delovala v paru, moja odlična sodelavka je bila dokumentalistka Helena Rant, ki je pripravila kar nekaj razstav in katalogov predmetov iz zbirke etnološkega kustodiata.

Kako so se spremembe tako v etnološki kot muzealski stroki kazale v načinu dela skozi strokovno kariero? Kaj vama je v muzeju pomembno danes?

Bojana Rogelj Škafar: Prvo desetletje mojega dela v 90. letih 20. stoletja sem velike spremembe v muzealski praksi kot bibliotekarka, zaposlena v knjižnici SEM, spremljala skozi strokovno literaturo. Zdelo se mi je fenomenalno, da smo lahko marsikaj od tega z vzpostavitvijo SEM na Metelkovi prenesli neposredno v prakso – bodisi v strukturo delovanja muzeja bodisi v interpretacijo muzejskega gradiva. Velike spremembe prinašajo nove tehnologije, ki so v veliko pomoč pri delu in na drugi strani zlasti kot orodja za prenos razstavnih sporočil obiskovalcem. Slednji so bili in so še danes merilo za uspešen, k javnosti usmerjen nagovor muzejske in etnološke stroke.
Tatjana Dolžan Eržen: Že v prvem desetletju moje muzejske poti sem zaradi delovanja v študijskih krožkih sodelovala z ljudmi po Gorenjskem in vključevala laike v pripravo muzejskih razstav, kar je danes zelo modno v muzejski praksi. Tudi razstava Sita iz konjske žime in katalog sit (2007) sta nastala na temelju dela, ki smo ga opravili v študijskem krožku v letu 2002. Leta 2008 smo pripravili priložnostno razstavo s katalogom Rade vezemo skupaj – evidentirala sem stare vezenine v 24 skupinah za ročna dela z Gorenjske in razstavili smo jih skupaj z muzejskimi vezeninami in novimi izdelki teh vezilj. Verjamem, da mora biti sodoben muzej organiziran kot zelo odprta, odzivna ustanova: dostopnost predmetov ali podatkov o njih, izobraževanja o kulturni dediščini, sprejem pobud ljudi s terena in sodelovanje z njimi pri raziskovanju in predstavljanju rezultatov takšnih raziskav.

Pri katerem od svojih projektov sta se res dobro počutili in zakaj?

Bojana Rogelj Škafar: Velik izziv, pa tudi veliko zadovoljstva sem doživela ob avtorskih razstavah Ljubezen je v zraku (2000), Ljudska umetnost med domom in svetom (2021/22) in še posebej Maksim Gaspari: Ustvarjene podobe naroda (2024/25). Slednja mi je nudila vpogled v vrednote zbiralcev oziroma lastnikov Gasparijevih del, hkrati pa je bila razstava sama medij za razkrivanje današnjega odnosa Slovencev do umetnika, ki je z naslonom na etnografsko dediščino naroda ustvaril njegovo likovno podobo.
Tatjana Dolžan Eržen: Drugo leto moje zaposlitve v muzeju sem opravila usposabljanje za mentorico študijskih krožkov. S prvim krožkom pri Tretji univerzi v Kranju sem dobro spoznala kulturno dediščino Gorenjske in se usposobila za vodenje skupine. Kasnejši krožki so bili usmerjeni v raziskovanje predmetov v zbirki etnološkega kustodiata. Odprtja razstav in predstavitve publikacij, ki so nastale v krožkih, so bili res trenutki Božje slave in vznesenost.

Ali so kakšne teme, s katerimi se nista želeli ukvarjati? Zakaj?

Bojana Rogelj Škafar: Na takšen primer nisem naletela.
Tatjana Dolžan Eržen: Moja pozornost je bila na predmetih v zbirki in predstavljanju etnološke dediščine Gorenjske. Druge ideje so avtomatsko odpadle.

Gorenjska je obema življenjski prostor. Kakšen je pogled etnologinj na Gorenjsko s pozicije nacionalne institucije in kakšen s pozicije regionalne? In znotraj regije morda še bolj lokalni pogledi, glede na to, da si, Tatjana, delala tudi lokalne projekte, npr. na Jezerskem, v Bohinju in Cerkljah?

Bojana Rogelj Škafar: Sama se z Gorenjsko neprestano srečujem v stiku z zbirkami kustodiata za ljudsko umetnost in slikovne vire, za katere skrbim. Gre za zbirke poslikanih panjskih končnic, slik na steklo, preslic, modelov za mali kruhek, votivov, votivnih slik ipd., katerih pretežni del izhaja z Gorenjske. To dejstvo je povezano s pogledi stroke v časih, ko je bila oblikovana glavnina teh zbirk in je bila Gorenjska pripoznana kot za slovenstvo reprezentativna pokrajina. Izziv ostaja interpretacija teh zbirk v današnjem času, tudi v odnosu do tem, ki jih raziskujem z nacionalno simbolnega vidika.
Tatjana Dolžan Eržen: Gorenjsko vidim kot številne lokalne skupnosti z bolj ali manj izrazito samosvojostjo. Kot kustosinja etnologinja sem vzpostavljala intenzivne odnose z ljudmi na Jezerskem, v Bohinju, v Kranju in okolici, s posamezniki pa tudi na Bledu in v Gornjesavski dolini.

Ali lahko govorimo o Gorenjski identiteti? Kako jo premišljevati v primerjavi z nacionalno identiteto?

Kaj pa različni glasovi na Gorenjskem, ki gradijo multikulturne skupnosti? Jih muzeji prepoznajo in vključujejo? Kako se s temi vprašanji danes soočajo muzeji?

Bojana Rogelj Škafar: Menim, da govoriti o gorenjski identiteti danes vendarle ni povsem zgrešeno. Zgodovinsko je bila to pokrajina z večinskim prebivalstvom, ki je imelo v povprečju višji gmotni standard v primerjavi s prebivalstvom drugod po slovenskem etničnem ozemlju. Nenazadnje je odraz tega tudi materialna kultura, na primer poslikano in rezbarsko umetelno izvedeno pohištvo. V 19. stoletju je bila kot taka izbrana za simbolno reprezentativno pokrajino, kar je skozi narodno nošo in narodnozabavno glasbo ostajala vse do danes, pri čemer je specifiko regij še pred 15 leti izrazito spodbujala tudi Evropska unija. Multikulturnost na Gorenjskem ni nekaj novega, sploh če pomislimo na obdobje socializma, se pa seveda zaradi potreb gospodarstva in ekonomske krize po svetu spreminjajo njena struktura in odnosi, ki se vzpostavljajo v družbi. Vsekakor pa jo je, če naj muzeji osmišljajo svojo družbeno funkcijo, treba raziskovati in interpretirati skozi muzejsko etnološko prakso.
Tatjana Dolžan Eržen: Gorenjska je zgornji del nekdanje vojvodine Kranjske, ki je bila del notranjeavstrijskih dežel habsburškega cesarstva. Gorenjci smo bili zato dolgo Kranjci, zdaj pa se mi zdi, da se čutimo bolj lokalno, na primer kot Kranjčani, Jezerjani, Bohinjci ... Kot Gorenjci smo postavljeni zlasti v stiku z drugimi – na primer Ljubljančani, Štajerci, Primorci ... Multikulturnost je doma na Jesenicah. Povsod pa opazimo številne ljudi od drugod. V Kranju je številna albanska skupnost, ki se drži zase. V 80. letih je sodelavka Nada Holynski, kustosinja zgodovinarka za novejšo zgodovino in spremljanje sodobnosti, zbirala zgodbe in predmete delavk iz drugih republik nekdanje Jugoslavije v kranjski tekstilni industriji. Bo vključevanje Albancev izziv novi generaciji muzealcev?

Mislim, da imata še eno skupno temo – to je ljudska umetnost. Kako pa sta se le-te lotevali skozi različne okvire? In znotraj tega širokega področja – kaj je vama osebno najljubše in zakaj?

Bojana Rogelj Škafar: Ukvarjanje s fenomenom t. i. ljudske umetnosti (različna pojmovanja tega fenomena skozi čas je sijajno opredelil moj muzejski predhodnik dr. Gorazd Makarovič) je moja osrednja poklicna naloga, ki jo raziskujem zlasti z vidika konstrukcije identitet oziroma razlogov, zaradi katerih ostaja aktualen fenomen.
Tatjana Dolžan Eržen: V Gorenjskem muzeju imamo stalno razstavo Ljudska umetnost na Gorenjskem, že prek 40 let v Mestni hiši v Kranju. Kot etnologinja sem skrbela zanjo. Uredila sem nekaj zbirk predmetov ljudske umetnosti: panjske končnice, slike na steklo, poslikano pohištvo pa sem tudi predstavila javnosti na razstavi in s katalogom.

Moj pristop k tej temi je bil zelo pragmatičen: prepoznavanje poslikav glede na različne lokalne delavnice, zgodbe ustvarjalcev, kolikor jih je bilo mogoče ugotoviti, raba poslikanega pohištva. Naloga je bila toliko lažja, ker sta se s to temo veliko ukvarjala že Anka Novak in dr. Gorazd Makarovič. Ljubo mi je, da lahko iz videza skrinje pojasnim njen nastanek.

Ali je ljudska umetnost pri nas tudi multikulturna?

Bojana Rogelj Škafar: Seveda je, in njeno razkrivanje ostaja predmet raziskovalnega fokusa.
Tatjana Dolžan Eržen: Vsekakor ni plod izključno gorenjske ustvarjalnosti. V času nekaj stoletij so se njeni ustvarjalci in uporabniki napajali iz različnih umetnostnih gibanj in vzorov, ki so jih pregnetli po svoje, po svojem okusu. Zasledimo lahko tudi potujoče umetnike, ki so pri nas ustvarjali nekaj časa in potem odšli drugam.

Kako približati predmete javnosti, torej tisto bistvo, za kar so bili muzeji pravzaprav vzpostavljeni? Kakšen pogled imata na odprte depoje?

Bojana Rogelj Škafar: Javnost bodo vedno zanimale teme, predmeti in zbirke, s katerimi se lahko identificira, ki ji prinaša nova spoznanja o njej sami ali drugih. Depoji pa bi morali biti čimbolj odprti in dostopni javnosti, seveda pod pogoji varnega hranjenja zbirk, saj so zbirke javno dobro in skupna dediščina.
Tatjana Dolžan Eržen: Ideja Centra premične dediščine Gorenjske, ki smo jo v Gorenjskem muzeju zasnovali pred več kot pred 15 leti, ko smo dobili nove depojske prostore, se mi zdi še boljša kot odprti depoji. Tako kot so arhivi zadolženi za varovanje papirne dediščine in knjižnice za knjige, smo muzeji za predmete. In tako kot prvi dve ustanovi zagotavljata dostopnost dokumentov in knjig, bi morali biti dostopni tudi predmeti. Glede na zahteve varovanja včasih tudi samo z dobro dokumentacijo, ampak tako, da kdorkoli želi, lahko dobi podatke o predmetih, ki ga zanimajo. Trenutno so muzeji kadrovsko podhranjeni in nimajo ljudi, ki bi se ukvarjali s takšnimi uporabniki. Zelo so napredovali pedagoški in andragoški programi, prostora za razvoj pa je še ogromno.

Ali sta instituciji, ki sta ju soustvarjali, instituciji, ki danes sooblikujeta skupnost? Kaj bi bilo še treba storiti?

Bojana Rogelj Škafar: Prepričana sem, da SEM sooblikuje različne skupnosti z izborom tem in vsebin, s katerimi se ukvarjamo v sodelovanju z izjemno raznolikimi in številnimi deležniki, in naša skupna spoznanja komuniciramo na številne načine, pri čemer razstave ostajajo naš osrednji medij. Zaradi statusa nacionalne ustanove morda še najmanj nagovarjamo neposredno lokalno skupnost, sredi katere delujemo.
Tatjana Dolžan Eržen: Gorenjski muzej veliko sodeluje z različnimi skupnostmi in nevladnimi organizacijami na Gorenjskem, še posebej v Kranju. Njegov ustanovitelj je namreč Mestna občina Kranj, čeprav ima predmete z vse Gorenjske. Močan vpliv na skupnosti na Gorenjskem imajo lokalni muzeji: Tržiški, Gornjesavski, Muzeji radovljiške občine.

Literatura in viri

DOLŽAN ERŽEN, Tatjana: *Rade vezemo skupaj: vezenje nekdaj in danes na Gorenjskem.* Kranj: Gorenjski muzej, 2008.

DOLŽAN ERŽEN, Tatjana, Helena Rant, Marjanca Jeglič in Anton Bajželj: *Sita: zakladnica črtastih in karirastih vzorcev: vzorci sit iz konjske žime sitarjev iz Stražišča, Bitenj in drugih vasi med mestoma Kranj in Škofja Loka.* Kranj: Gorenjski muzej, 2007.

ROGELJ ŠKAFAR, Bojana: *Ljudska umetnost med domom in svetom: zbirki slovenske ljudske umetnosti SEM in ljudske umetnosti državljanov NSK skupine IRWIN.* Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2021.

ROGELJ ŠKAFAR, Bojana: *Maksim Gaspari: ustvarjene podobe naroda.* Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2025.